

Uitgelicht

Martin-Jan van Santen en een portrettengalerij in opbouw

door Geraart Westerink

Een van de belangrijkste doelstellingen van het Frans Walkate Archief is het verzamelen van aan Kampen gerelateerde zaken, voornamelijk historisch-topografische afbeeldingen zoals foto's en prenten, archivalia en kunstvoorwerpen. Dit gebeurt op actieve en passieve wijze. De laatste jaren vervaardigde kunstenaar Hans van der Horst in opdracht van het Archief enkele tientallen tekeningen van locaties in de gemeente Kampen die aan grote veranderingen onderhevig zijn of waren. Het is de bedoeling dat de komende periode de verzameling portretten van bekende en markante Kampenaren doelgericht wordt uitgebreid door het verstrekken van opdrachten. Net als bij de tekeningen wordt daarvoor één kunstenaar ingeschakeld: Martin-Jan van Santen. De reeks is in 2009 gestart. Toen schilderde Van Santen in opdracht van het Frans Walkate Archief een portret van kerkhistoricus Jaap van Gelderen, lid van de redactiecommissie van de door het archief uitgegeven *Kamper Almanak*. In 2010 gevolgd door een - postuum - portret van de acteur Henk van Ulsen. Het is de bedoeling dat de reeks jaarlijks met een portret zal worden aangevuld.

Martin-Jan van Santen (1968) studeerde in 1992 af aan de Christelijke Hogeschool voor de Kunsten Constantijn Huygens te Kampen (heden ArtEZ Zwolle). Hij volgde de afdeling Illustratie, die toen voornamelijk gericht was op het opleiden van vakkundige tekenaars, van wie werd verwacht dat ze zich zouden bekwamen in het verluchten van onschuldige (jeugd)literatuur. Het tekenen van stripfiguren en verwante uitingen werd ternauwernood getolereerd en indien mogelijk zelfs afgeremd of ontraden. Voor hen die desondanks dit glibberige pad durfden te betreden leek de afdeling audio-visueel een uitweg te bieden, waar ze echter onder de bezielende leiding van een docent met twee linkerhanden en knoppenangst alsnog het spoor bijster dreigden te raken. Niet Martin-Jan van Santen. Hij ontpopte

Martin-Jan van Santen. Portret van Gertjan Prins. Olieverf op paneel, 50 x 50 cm. 2009.

zich als een groot talent, dat al snel 'doorbrak' met opdrachten voor animatiefilms. Voor de VPRO vervaardigde hij een reeks afleveringen van *The White Cowboy*. Een door hem zelf verzonnen karakter, dat zich met zijn goede manieren, geaffecteerde taalgebruik en dandyachtige kledij ontpopte als het onbespoten broertje van Lucky Luke. De Cowboy wist - ondanks een weinig praktische instelling en de constante tegenwerking van een recalcitrant rijdier - op onnavolgbare wijze de talloze problemen op te lossen die zijn bakermat, het stadje Bullet Hole City, voortdurend teisterden. Van Santen manifesteerde zich als een multitalent, dat niet alleen de scenario's schreef en de tekeningen maakte, maar ook nog verschillende stem-

men insprak. De serie was een groot succes en werd een aantal malen herhaald. In 2002 verscheen een stripalbum met de cowboy in de hoofdrol. *Bullet Hole City* werd het decor voor een wekelijkse krantencartoon en in 2007 werden de archieven van het stadje ontsloten tijdens een tentoonstelling in het Frans Walkate Archief, dat toen voor het eerst kennismakte met Martin-Jan van Santen. Inmiddels had hij al verschillende andere opdrachten achter de rug, wederom overwegend voor tv. Met *Bobby's Body* (2003) bleef hij de VPRO-jeugd vermaken. De poppenfilmserie *Egoland* (2004) trok nog meer aandacht, mede dankzij het feit dat diverse leden van de koninklijke familie er een - geanimeerde - hoofdrol in vervulden, die niet direct strookte met het beeld dat de Rijksvoorlichtingsdienst, de toenmalige premier Balkenende en de legioenen Oranjefans zich wensten te vormen. De storm in een glas water die daardoor opstak ging al snel weer liggen. De serie bleek in retrospectief zelfs een brave afspiegeling van de werkelijkheid zoals die zich na de dood van Bernhard openbaarde. Ook voor *Egoland* schreef Van Santen het scenario, sprak de meeste stemmen in en voerde hij de regie.

Het succes had echter een schaduwkant. Zoals veel kunstenaars was Van Santen maar matig geïnteresseerd in de zakelijke kant van zijn activiteiten en (te) goed van vertrouwen, waardoor kansrijke plannen buiten zijn schuld strandden en de productie stokte. Hij was het zat om achter (eigen) geld aan te zitten en afhankelijk te zijn van subsidiebudgetten van omroepen en producenten. Bovendien was het na jarenlang ploeteren tijd voor wat anders. Tijdens en na een intermezzo, waarin hij onder meer commercials insprak (vanaf 2007), poppenkastvoorstellingen gaf en het stripalbum *De avonturen van Ridder Roosje* vervaardigde (2008), dat zich afspeelde tegen het historische decor van zijn woonplaats Kampen, ging hij zich steeds meer richten op het schilderen.

Al op de academie had hij met regelmaat geschilderd, wat hem goed afging. Het had nadien altijd in de schaduw gestaan van zijn animatiewerk, waar hij tenslotte zijn geld mee verdiende, maar was nooit definitief uit beeld verdwenen. Bovendien kon hij er kanten van zijn persoonlijkheid en kunstenaarschap in uitdrukken die voorheen niet of nauwelijks aan bod kwamen: zaken die zijn gevoelswereld raakten, zonder het vertroebelende rookgordijn van de humor, waarin hij 'de belangrijker dingen in het leven' kon uitwerken: 'Bij schilderen ga je met de billen bloot'.

Een vriend uit de academietijd, die inmiddels een succesvolle carrière als autonoom beeldend kunstenaar had opgebouwd, gaf hem het advies om

Martin-Jan van Santen. Portret van Jelle Koldijk.
Olieverf op doek, 40 x 70 cm. 2009.

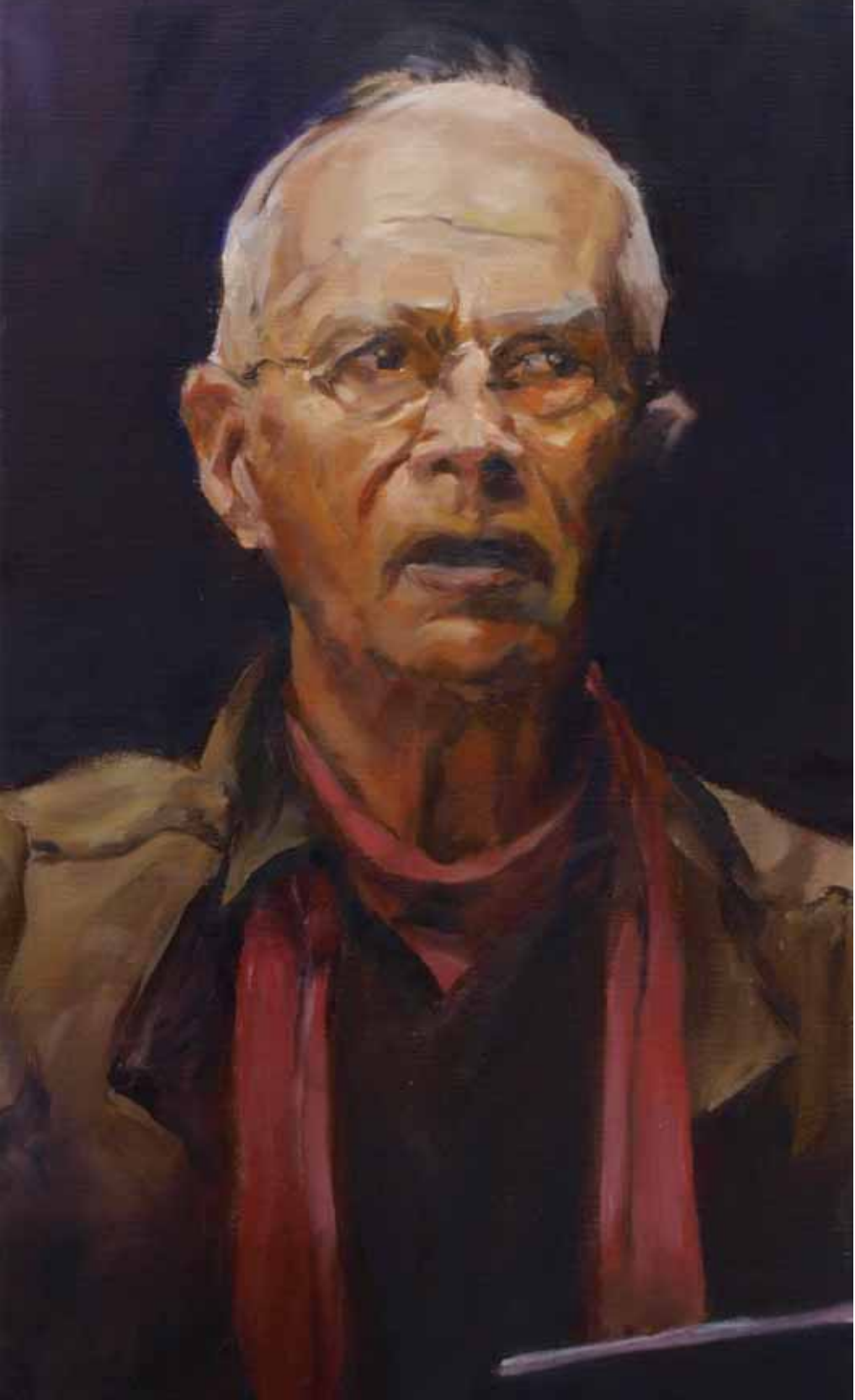
iedere dag een schilderij te maken. 'Houd dat maar eens een week vol'. Het lukte en het beviel. Het ritme van de regelmaat leverde al spoedig de eerste werken op die het waard waren getoond te worden en die in de smaak vielen bij kritische vrienden en het grotere publiek. Het gaf moed de ingeslagen weg, die niet zonder risico was, te vervolgen. Een gestage productie kwam op gang. Drie hoofdthema's bleken steeds terug te komen: landschappen en stadsgezichten, portretten en naakten. Er gaan geen diepere gedachten achter deze keuze schuil. Van Santen schildert wat hij mooi vindt. Hij wil met zijn werk niets uitleggen en voelt geen behoefte om een statement te maken.

Bij de onderwerpkeuze laat hij zich vooral leiden door gevoel voor schoonheid, romantiek en sfeer. Daarbij valt de belangrijke rol op die kleur, licht en schaduw spelen in

het werk. Wat dat betreft past Van Santen in de - inmiddels al tamelijk lange en roemrijke - traditie van het impressionisme. Zijn trefzekere, vlotte schilderijstijl, waarbij de penseelstreek duidelijk herkenbaar blijft, draagt daar aan bij. En wordt geschraagd door intuïtie, wat de indruk wekt dat zijn werk in een vloek en een zucht tot stand komt. Maar dat is schijn. Achter het klaarblijkelijke gemak gaat vaak een intensief proces van proberen en corrigeren schuil, dat een intense concentratie vereist en dat bijzonder tijdrovend kan zijn, al is dat - zoals het hoort - aan het eindresultaat zelden af te zien. De meeste onderwerpen bestudeert Van Santen ter plekke. Vervolgens

Pagina hiernaast.

Martin-Jan van Santen. Portret van Henk van Ulsen. Olieverf op doek, 40 x 70 cm. 2009.
Collectie: Frans Walkate Archief.

Martin-Jan van Santen. Koud (Cellebroederspoort gezien vanaf de Ebbingestraat). Olieverf op paneel, 45 x 25 cm. 2010.

maakt hij er foto's van, die de opgedane indrukken aanvullen en tevens als geheugensteuntje dienen. Deze registraties werkt hij uit in zijn atelier. De landschappen en stadsgezichten vormen het meest bescheiden onderdeel van het oeuvre, maar zijn daarom niet minder belangrijk. Voor een schilder die de nadruk legt op schoonheid, romantiek en sfeer bieden zijn woonplaats Kampen en nabije omgeving genoeg aanknopingspunten. Van Santen houdt van wolkenluchten, maar ook van oude bouwvallige muren, al dan niet met begroeiing, en helemaal als hij ze op kan nemen in het geliefde evenwichtsspel van licht en schaduw. Met die onmiskenbare voorkeuren weet hij bekende en onbekende Kamper locaties vrijwel altijd in een nieuw licht te zetten.

Een ander belangrijk aspect van zijn werk, en de aanleiding voor het Frans Walkate Archief om met hem in zee te gaan, zijn de portretten. Ook hier werkt hij naar foto's, die hij zelf maakt nadat hij intensief heeft kennisgemaakt met de geportretteerde - in zoverre hij die nog niet kende. Hij vindt het geen probleem als een model niet dagenlang voor hem poseert: 'Je loopt wat interactie mis, maar je moet ook sociaal zijn en dat kan afleiden!

Martin-Jan van Santen. Vakantie. Olieverf op doek, 60 x 60 cm. 2010.

Op basis van een foto kun je veel geconcentreerder schilderen. Een beetje schilder kan in 3-D denken en kijken, en ik heb toch een geheugen! Bovendien heb ik al snel een indruk door een essentieel kenmerk van een gezicht te pakken.' De in het animatiefilmvak opgedane ervaring en het verkregen vermogen om in kort bestek een kernachtige persoonsbeschrijving te maken of een karakter neer te zetten helpen hem bij het uitvoeren van zijn portretten. 'Maar het moet geen karikatuur zijn, ik wil niet dat het lollig wordt.' Het schilderen van mannen blijkt hem gemakkelijker af te gaan dan het schilderen van vrouwen.

Bij zijn naakten, voornamelijk torso's, die de kern van zijn oeuvre vormen,

zijn foto's vaak het enige uitgangspunt. Hij kan - en wil - zich bij dit onderwerp meer vrijheid permitteren. 'Op een gegeven moment laat je je verbeelding en fantasie toe en houdt het kopiëren op'. Dan ontstaat iets nieuws, een impressie die uitstijgt boven het fotografische uitgangspunt. De naakten hebben vaak een erotisch, sensueel aspect, maar dat is niet het hoofddoel. Lichtval, romantiek en sfeer blijven belangrijke uitgangspunten. Meestal straalt het eindresultaat rust en verstillung uit. De uitsnede van de torso's is essentieel. Er komen zelden hoofden in beeld of edele delen. 'Ik wil het over het lijf hebben. Als je er een kop op zet gaat het over iets anders, dan wordt het te expliciet, te geladen.' Hij kiest meestal voor een monochrome, neutrale achtergrond. 'Als je een lucht schildert, of een landschap, dan ga je een verhaal vertellen en dat wil ik niet. Ik stel vragen: "Waarom vind ik het lijf mooi, wat maakt het mooi."' Hij zoekt naar de kern, naar de ongreepbare, universele schoonheid die achter het afgebeelde verborgen gaat. Dat geldt voor de torso's, maar in wezen voor ieder onderwerp 'van zeilboten tot crucifixen'. Dat zoeken naar de kern, naar de essentie maakt een schilderij interessant. Als een schilderij af is moet het op zichzelf staan, moet het een autonoom object zijn geworden, met een soort innerlijke kracht. Als dat het geval is dan is het werk gelukt.

Van Santen wisselt zijn thema's af. Na een stel torso's schildert hij graag weer eens een stadsgezicht. Juist omdat het iets heel anders is dan een mens. 'Het is administratiever, meer afgebakend, het heeft meer feitelijkheden en het moet kloppen.' Hij heeft het idee nog steeds bij te leren. 'In het begin ging het met sprongen, en ook nu er is nog steeds voortgang, maar geleidelijker.' Bovendien heeft hij nu een veel grotere technische beheersing in huis dan in het begin en dat vergroot de mogelijkheden. Dit belooft wat voor de toekomst. Die ontwikkeling zal op den duur goed af te lezen zijn uit de reeks portretten die de komende jaren zal ontstaan.